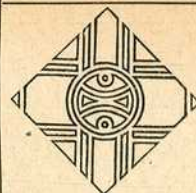

Илустрована Ратна Кроника

ИЛУСТРОВАНА РАТНА КРОНИКА ИЗЛАЗИ У СВЕСКАМА. — ПРЕТПЛАТА НА 10. СВЕЗАКА СТАЈЕ КРУНЕ 2.— ПОЈЕДИНА СВЕСКА СТАЈЕ 24 ПОТУРЕ. — ПРЕТПЛАТА --- СЕ ШИЉЕ: КЊИЖАРНИЦИ СВЕТОЗАРА Ф. ОГЊАНОВИЋА, НОВИ САД. ---

1389.

УРЕЂУЈЕ: ДР. КАМЕНКО СУБОТИЋ. — ИЗДАЊЕ КЊИЖ. СВЕТА. Ф. ОГЊАНОВИЋА.

1912./3.

Црногорске војсковође.

Да вам прикажем црногорске војсковође.

На чело црногорске војске стоји као врховни командант Краљ Никола. Никола Петровић рођен је 25. септембра 1841. г. Школовао се прво у Трсту, а после у Паризу. На престо је ступио 1. октобра 1860. г. Оженио се исте године 27. окт. Миленом, ћерком војводе Петра Вукотића с Чева. Било му је тада 19. година. Захваљујући знању немачког и талијанског језика, које је за време четворогодишњег боравка у Трсту одлично научио, као и француског језика, које је за време четири године што их је провео у лицеју Луја Великог у Паризу, млади владар обдарен природно врло добро, био је јако начитан, те му је то много доприносило да савлађује тешку и пуну одговорности дужност.

Уз то му је био при руци искусни отац војвода Мирко, као и сенат, у коме су били опробани људи и главари свију нахија и племена. Као и његов претходник, Данило, који је у Боки Которској био убљен, тако је и краљ Никола с успехом започео ратовање с Турском. Први рат је имао 1862. г. други 1867. г. а трећи 1878. г. Као вичан јунак, одличан војсковођа и мудар владар краљ Никола је из тога ратовања извукао врлу велику корист. На свима позицијама Турке је уништио и земљу проширио врло знатно. По Берлинском

Уговору земља се проширила 5100 квадратних километара. За ових тридесет и пет година Црна Гора је била на миру и под вештим и мудрим руковођењем краља Николе лепо се развијала.

Генералисимус црногорске војске је најстарији краљев син Престолонаследник Данило. Он је рођен 17. јуна 1871. г. Венчао се 15. јула 1899. г. књагињом Јултом од Мекленбург-Стрелица, која се сада зове Милица. Образовао се у двору свога оца, где су довођени нарочити професори, све опробане снаге и признати стручњаци. Влада свима модерним језицима. Симпатична је појава и младолика изгледа. Као и отац му, у народу је веома уважен и омиљен. Важи као један од најбољих стрелаца, коме је тешко наћи у свету премца. У слободним часовима радо се занима разним спор-

товима, који се иначе радо негују на црногорском двору. Интелигентан је, финих манира, деликатан и одмерен. Сад је главни командант војске, која је оперирала према Дечићу, Шипчанику и Тузи.

Ту се одлично показао и засведочио да ће бити достојни заменик свога оца. Преговори о предаји Шипчаника и Тузи преко њега су се водили и он је лично извео предају турске посаде, која му се на ржаничком мосту на свечан начин предала.

Други син Краљев, књаз Мирко, који се уз оца налази у главном штабу рођен је 5. априла 1879. г. Венчао се 29. јуна 1903. г. Наталијом ћерком српског пуковника Александра Константиновића, са којом је у браку имао пет синова, од којих су му три млађа жива: Михаило, Павле и Емануел. И он је школован на

Војин Танкосић, капетан један од најхрабријих комитских вођа

Српска и бугарска војска у Једренима

Цетињу. Влада са неколико модерних језика, као и сва деца краљева. Темперамента је врло жива, окретан и оштроуман.

Најмлађи син Краљев, књаз Петар, артиљериски поручник, рођен је 28. септембра 1889. г. Школовао се у Немачкој, највише у Хајделбергу, где је на уверзитету био, а по том је војнички васпитан на Цетињу, активно суделујући у војсци. Симпатична је изгледа, леп, жив, окретан и немирна духа. У народу је веома омиљен и мезимац је како краљевске куће, тако и народа. Пред рат постављен је за командантна зетско-брдско бригаде. Први метак на Турску он је избацио из брзометног топа. У опсади Планинице, Дечића, Шипчаника и Тузи активно је суделовао. Показао се као жив, окретан, лак и врло истрајан, те је и произведен по паду Шипчаника за капетана. Ко га је имао прилике да посматра сад на бојном пољу како лети лако, сретно и живо од места до места, од положаја до положаја, с једне стране на другу, не би никад могао замислити да је то члан владареве куће!

Бригадир Митар Мартиновић, који је генерал-ађутант

краљев артиљеријски бригадир, председник министарског савета, министар војни и заступник министра спољних послова, главни командант је приморског одреда, који је из Бара кренуо преко Бојане, заузео неколико турских кула и утврђења и бије љути бој код Тарабоша. Стар је, од прилике, 44 године. Родом из Бајица, крај Цетиња, из братства Мартиновића, које је једно од најјачих и најбољих црногорских братства. Школовао се на страни. Свршио је војну академију у Италији и у црногорску војну ступио је 1889. г. Министар је постао први пут 1907. г. у Томановићеву кабинету, из кога је након три године иступио заједно са Пламенцом и Вуковићем.

Он је био први шеф дворске војне куће. По паду Томановићева кабинета овог лета образовао је кабинет. Мартиновић је сув, висок, кошчаст човек. Импозантна је појава. У говору кратак и одрешит. Држи се круто, потпуно војнички, али је приступачан и пријатан. Он је несумњиво најспремнији црногорски официр. Зато му је и поверена најтежа задаћа. Најтежа операција црногорске војске, заузимањем Скадра, поверена је њему и

ако се суди по ономе што је и како је успео до сада, своју тешку дужност вршио је на свако задовољство.

Неће бити на одмет да напоменемо, да је међу Арбанасима веома популаран и да код њих ужива велики углед. Ранијих година радио је и на војној књижевности и има неколико успешних радова. Под његовом командом припадају и његови племенци, који су из давнашњих времена познати као добри борци. Међу њима је и рођени му брат Петар официр. С краљем је у блиском сродству. Мати краљева Стана рођена је сестра Митрова оца Бошка Никова, који је на Цетињу погинуо као командант дворске страже.

Бригадир Јанко Вукотић, који је сердар по титули, а иначе је шеф дворске војне куће, главни је командант оног одреда, који је прешао преко Таре и Лима и заузео Бело Поље и Беране. Биће му око 50 година. Школовао се у Италији, где је учио војну школу. Рођен је из Чева из познате куће Вукотића. Његов отац сердар Станко Машанов, у сродству је с краљициним оцем пок. војводом Петром Вукотићем. Покојни сердар Станко заузимао је угледне положаје.

Бригадир Јанко по школовању у Италији ступио је у војску 1885. г. После дугогодишњег министра војног Илије Пламенца, постао је министар војни 1906. г. а био је министар војни и прошле године. Београђанима је бригадир Јанко познат из доба анексионе кризе када је као краљев изасланик полазио у Београд. Крупан је и развијен. Бистар и проницљив Жив је веома речит. Крајеве у којима сада с војском оперира, врло добро познаје и до сада је на сваком кораку имао успеха, те би пожељено било, да га срећа и у будуће прати.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Војска из Србије у Бугарској.

Као што је познато, Србија је послала један део своје војске у помоћ својој савезници братској Бугарској. Дочек ове војске у Софији описују овако:

Кад је пукао глас, да српска војска стиже у Софију, одакле ће бити отпремљена на границу, да се бори раме уз раме са бугарском војском, и ако је било већ вече, силан народ беше прекрилио софиску станицу. На станицу беху изведени и бугарски војници. Изишао је и сам бугарски војни министар генерал Никифоров. Бугарски краљ Фердинанд изаслао је свог првог ађутанта генерала Маркова. Станица је раскошно осветљена и украшена бугарским тробојкама и зеленим грањем. Све је силним нестрпљењем очекивало долазак братске српске војске.

Долази воз. Бугарска војна музика свира српску химну. Народ и војници јурнуше напред. Све се то тиска, ко ће први да поздрави браћу испод Авале. Ту је и српски воз: дугачак, не можете му краја догледати. На прозорима железничких кола указаше се српски војници. Настаје дирљив тренутак. Бугарски народ и војници са заносним одушељењем поздрављају српску војску. Српски војници полако излазе из вагона и постројавају се у редове. Заповеднику српске војске прилази први ађутант краља Фердинанда, генерал Марков, и поздравља српску војску у име краља Фердинанда. Бугарска војна музика поново свира српску химну. Српски војници дефилирају парадним маршем. Одјекује грдна станица од силна крока јуначких српских витезова. После дефиловања српски официри командују: Вољно! Растурују се војнички редови, да се браћа поздраве.

Бугарски војници прилазе својој српској браћи. Подносе

им хлеб и со. Српски војници једу, а затим настаје грљење и љубљење. Српске официре бугарски војници прво љубе у руке, а затим им подносе хлеб и со. Тада јурну и народ, да поздрави српске витезове, који им долази у помоћ. Све се измешало. Бугари љубе српске војнике у чело. Бугарске жене и девојке ките их цвећем. Разлежу се звуци војничке свирке. Ори се песма. Право народно славље. Све је гануто, раздрагано. На многому засветлела се суза радосница. Један сат протече као тренут ока. Српски војници опет улазе у свој воз, да их носи тамо далеко у мрак, али из кога ће да сине зора лепших дана — ако Бог да и срећа јуначка.

УНИШТЕНЕ ТУРСКЕ ВОЈСКЕ

Пад Киркилисе.

Опис што га доносимо приповедање је турског топског частника очевидца у бојевима, којима су се задњих дана месеца октобра збили између пад Киркилисе.

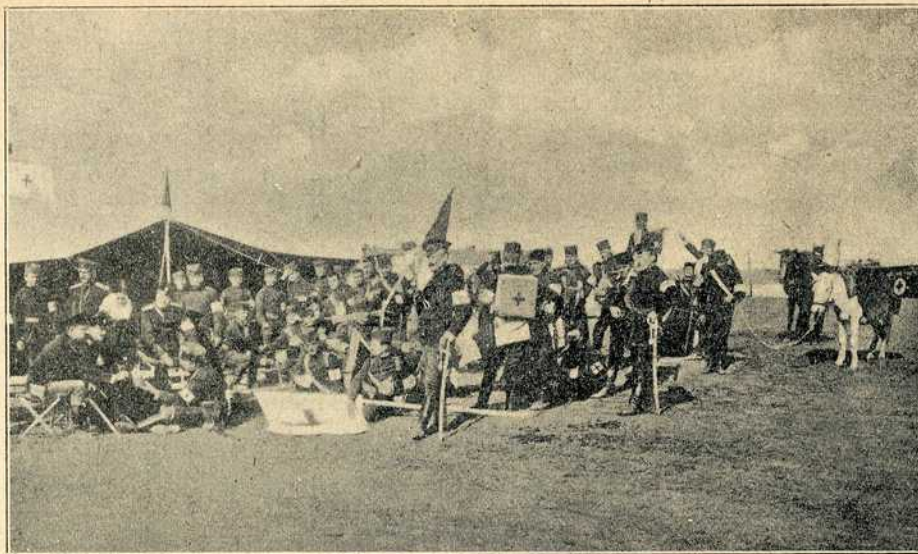
Тактични положај војске дне 22. октобра бијаше следећи: За Бугаре се знало, да су у више колона одмаршира-

ли у Трацију у обћем правцу од севера према југу. Турска кавалерија изврсно је извидила, те је до 21. октобра стајала код Васала на северној граници наступне линије Бугара. Кавалеријска бригада генерала Ибрахим паше изврсно је извидила околицу од Дринопоља према долини Марице и установила да непријатељ долази према Мустафа-Паша. У обће знало се: једна слаба непријатељска колона ступа преко Малкочлара-Давдетхи-Агоч, друга преко Карапоне на Чевлеко, трећа преко Пасала, а четврта преко Худжитанешмента-Кучмубољеа Бугарске дивизије биле су формиране у три бригаде, свака бригада са осам батаљона. На западу јављене су непријатељске чете у маршу према Мустава-Паши, даље на граници код Какислара и још западније код Нектепе. Дне 21. били су турски зборови у обћој линији Киркилиса-Казали-Ханса.

Трећи збор Киркилиса (Махмуд Муктар паша), први збор код Јенице (Јавер-паша), други збор Карали (Шефкет-Торгут паша), четврти збор Кулели (Абмунд Абак паша), Кавалеријска дивизија повучена је 21. на лево крило, да води извиде између њега и Киркилисе. Мустафа пашу су Турци

Српска Артиљерија под Једреном

Српска војска, санитетско одељење на вежби

оставили. Дринопоље је чврсто утврђено те имаде за посаду 16. збор.

План врховног заповедника Абдулах паше састојао се у том, да Бугаре повуче што даље на југ, да га онда појачан са севера опколи и потисне до Дринапоља. У ноћи од 22. до 23. октобра операције око мобилизације на војном пољу толико су напредовале, да се могло ићи у офензију.

Ја сам, прича турски часник, био дошао 21. о. м. у вечер у штаб трећег збора након разних вожња у Киркилиси, где је боравило и врвовно заповедништво Абдулах паше. Дринопоље је било јако утврђено, с модерним утврдама, грабама, жицама, оскрбљено добрим путевима итд. Отпирање тако јако, да се не може град брзо освојити од непријатеља, који нема јаких топова. Активне чете, особито артиљерија, чиниле су врло повољан утисак. И расположење међу часницима и војничком бијаше пуно поуздања. Другачије је било код рекифа: они су сличили путујућој маси људи, без икакве дисциплине, слабо ађустирани, уморни након дугог и напорног пута, војници режима Абдул Хаида, који још нису никад испали

оштрог једног хитца. Чиновници као часници, који нису имали никаквог ауторитета. Још гори изгледало је код пртљага у траина, — волови су вукли слаба и разбита кола преоптерећена пртљагом, затварајући сваки пут и заостајући у глибу. Обскрба слаба. Складишта недовољна, нема лазарета ни санитетских уредаба ни колона с муницијом. За помоћ постоји једнотрачна ориентална жељезница, које су чиновници презапослени. У задње време учинили су над своју силу, премда им се увек прети смрћи, ако не учине оно, што од њих траже часници. Ипак су влакови требали 20 сати да превале 200 километара, а железничке станице су пуне влакова, који се не могу одпремити.

(Свршиће се).

Писма из Црне Горе

II.

(Наставак).

После боја Црногорци су одмах сутра дан, по највећој опасности, дошли на исто место и све своје рањенике однели, а мртве покопали. Све Турци пак, утекавши једаред, оставили су и рањенике и мртве на бојишту.

С марамом на устима и с дурбином на очима, приближих се љешини на неколико корака растојања.

Жеља да се уверим о томе, да ли Црногорци још врше онај турски обичај над погинулим Турцима (да им секу главе и носове), као што су некад то чинили, савладала је у мени ужас од црне, труле, распукле љешине, и приближих се још ближе. Одлакну ми, кад се уверих да оно није била истина.

Прићох другом, који лежаше недалеко од овога: куршум, га је погодио јамачно у груди, јер прси му бијаху голе. Сигурно је хтео да скине одело са себе, па није доспио. Али глава бијаше натакнута.

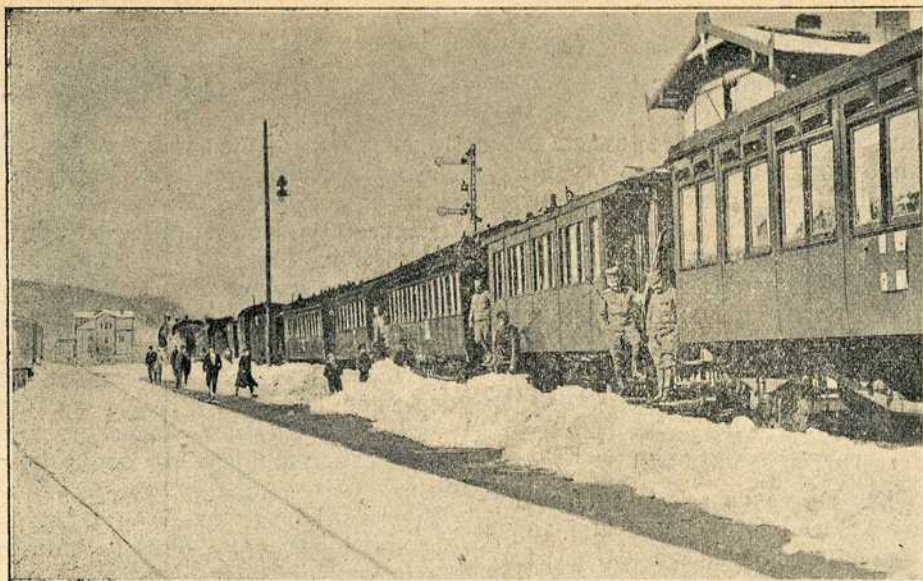
Мало даље сс црни на камењу још један, а још даље се види расуто неколико њих...

Међутим, највише ми је сад било стало да се успнем на сами хрбат на ивицу целе ове планине, и да се нагнем на ону страну Анамал-планине с које се види Скадарско Језеро. Још двадесетак корака и ево нас на врху на тој „сеченици од ножа“ која је ту широка само два три корака, а дугачка сто корака. На том огромном седлу сукобили су се јуначки Цеклињани са Турцима, затметнули крвав бој и ноћу им отелп целу ову Широку Главицу, која је сад коначно у црногорским рукама. Ноћу! — а веруј ми, читаоце, да је тешко и дању по оном кршном и оштром стењу ходити! Тешко је и ходати, а камо ли јуришати и бити се.

Досад сам гледао земаља по свету, али страховитијег места са којег је овако величанствен видик нијесам нигде наилазио. Читава два света леже подамном: с једне стране, низ Анамал-планину, пружила се чак до мора покрајина, о којој је досад била реч, а с друге стране тога планинскога стрмог хрбата просуло се огромно Скадарско Језеро, које се са ове висине може једним погледом прегледати. Иза његове плаве површине пружила се питома равница (посред те равнице досад је ишла црногорско-турска граница, која се продужавала средином језера, па даље ишла на ове планине), а иза равнице се дижу висока, оштре неприступна црногорска брда, која је сва надвисио горди Ловћен у једва догледној даљини; његова затубаста главица бели се у снегу.

А десно од језера, у пола сакривена Тарабошем, на питомој зеленој равници просула се бела широка варош Скадар на бојани, кључ целе Арбаније и Приморја, стародревна престоница првих српских краљева Војислава, Михајла и Бодина, — горди град краља Вукашина.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Први српски санитарски воз са рањеницима са Једрена

Срце ми је узбуђено као да сам кришом угледао неко заробљено благо наше... Види се само једна половина вароши, у којој је све зграде надвисила величанствена католичка црква (најљепша кат. црква на Балкану), мало даље од ње су велике касарне турске посред читавог лавиринта улица, обраслих бујним зеленилом. Све мирно, немо, као изгубљено у трави, почива, као и да не слуги, шта је све уперено на њ.

На оној висини душе врло оштар ветар, који ми не да мирно стојати и на дурбин гледати, нити говорити с мојим пратиоцем. Младога Прногорца међутим не привлачи толико љепота природе, колико — број мртвих. Он бројао љешине (набројао их је десет седамнаест!), и купио куршуме и састојке од шрапнела, којих је онде безброј. Иза сваке стене, гдегод се војник и најмање могао заклонити и шанац начинити, толико је фишека, да ти се чини да их је неко туд сијао пуним шакама! — Он ме поведе до једнога шанца у близини где леже четири Турчина на гомили...

Прођоше два војника из наше извиднице, која је ту недалеко на стражи. Шетају по бојишту. Показаше сабљу престога црногорскога војника, коју мало пре нађоше.

Турски куршум је пробио корицу, пробио сабљу, па пробио и другу корицу... Мислио сам сабљу, да је носим на Цетиње, да се чува, али ми је не шћеше дати, јер су по неком знаку познали, чија је та сабља била, па хоће да је однесу деци онога.

Понедељак.

Тек данас у подне је издахнуо онај кршна младић и одмах га поп

сахранио код црквишта, око којег је сад већ десетак нових гробова међу старим гробовима од пре неколико стотина година.

Време нам пролази у обичном послу, на који се привикавамо као на своју свакидању дужност.

Почиње паљба из топова, а с времена на време заупцају пушке; препуцавање потраје неко време опет престане. Ми се не одмичемо пз цамије но чекамо свакога вечера нове жртве, рањенике и мртве.

Ситуација целог ратовања у овом Јужном Одреду сад је већ потпуно јасна: наша артиљерија је са Мурићанске Главице ухватила се у коштац са турском артиљеријом, и сваки дан се наставља тај топовски дуел, који овамо може потрајати све докле год: прво не понестане муниције нама или њима, или друго, докле год једна страна не полупа топове противној страни, или треће, док једна страна не побије другој страни и последњег тобџију.

Неколико месеца може потрајати овај дуел, а да се не испуни ни једна од те три могућности. Топовском паљбом се дакле вероватно неће моћи решити спор око Тарабоша... Не престаје дакле друго, већ чекају док га опседнемо са три стране и тек тад се може ова запета ситуација решити. Или — онај најстрашнији начин — пустити батаљоне на јуначки јуриш уз бедеме, који су око Пелого Тарабоша окољени, по јапанском начину, неком четвороструком жицом, која не да пешаку ни да са приближи бедемима.

Добио сам да извршим налог у ствари Црв. Крста, због кога морам чак у Катрекол, освојено турско сеоце, у ком је средишња болница

за сва наша превизијалишта на бојном пољу.

Кренуо сам, у уторак 16. (29), окт. из цетије, у 7 ујутру, а по подне у први сумрак стигао у Катрекол, пошто сам на некојим местима по дуже починуо. Извршив налог, кренуо сутра дан, у среду, зором у 5 сати, у Улцињ, камо сам стигао у 10 пре подне. (Овде ћу остати два-три дана ради набавке ситних потреба, и да се мало одморим од дугог пешачења и напорна логорског живота).

(Свршиће се.)

КРОЗ ПУШЧАНИ ДИМ

— Борислав Сл. Минић —

1. ЦРНОГОРАЦ

У добру, муци, миру ил' боју
Он никад ништа не приговара,
Он само једну, он зна за своју;
За домовину и Господара.

Ако је добро и зло ако је,
Нити се дичи, нит' проговара,
Него прикрива за оно своје:
За домовину и Господара!

То му девиза, то му уздање,
То му је нада то и правдање,
Тиме се диче, тиме и кара.

И када слави, и кад се бије
И кад ужива и кад крв лије
... За домовину и Господара!

2. ЛОВЂЕН

К'о дуб прастари из стољећа давних
Заштита добра што многим бива,
И ти си ник'о да се у те скрива
Све што преоста из временах славних.

Нијем и хладан ти вјечито стојиш
Пркосиш небу, упиреш се бури,
Над том шестаре ту орлови сури
Поносан, смио... И одавна бројиш —

Пасове многе... Ти ту бјеше сила
За оне што им би слобода мила
И што су у те трошно тјело скрили.

И срећа ето гдје се и то збило:
Све оно што се око тебе свило
Сад су ослободиоци и другима били.

3. БАРДАЊОЛ

Љуља се земља, небо се тресе,
Праска и рика хори се, хучи.
Бој силан траје... Од свуда све се
Тек на Бардањол јуришем сручи.

Пушка застала и топ застаје,
Бајонет оштри ту груди пара
Коље се, дави... Нико не даје
Да му се рука залуд одмара...

Турци у бјегство, Срби за њима
За тренут један лазина грозна:
На врху барјак казује свима
И да та стопа Србина позна...

Још један понос српскога рода
Што ће потомство наше да чара
Како се гине, тече слобода
„За домовину и Господара!“...

Три бјела дана и ноћи црне
Син дичан нашег поносносног јата
С виса једнога на други прне
И све душмане за грло хвата...

4. ХУМКЕ

Густи редови сад наши пали
И крвца врела земљу силом зали,
Ал' ипак за то слабо ко год жали
Оне који су живот тако дали.

Не стеже туга наше груди више,
Ни јаук један из њих да се кида,
У оч'ма нашим сузе просушише;
Ниједан од нас за својим не рида.

Многи су пали к'о да нису били,
Ал' хумне оне што туробно стоје
Подвиге нових витезова броје.

И из те крви што су је пролили
Јуначно, храбро на понос свог рода,
Патничкој браћи никнуће слобода

5. РАЊЕНИЦИ

Срећне вам ране!... Рањеници дични
Кршевах ових. Ви сте показали
Бојев'ме љутим, мејданима вични.
Како се дижу наши идеали,

Хвала и слава и срећно вам било!
Поносна лица на вас ми гледамо,
Ваше прегнуће родом уродило,
Зато се тузи никаквој не дамо.

Подвизи ваши сви на Бардаћолу
И учинише конач нашем болу,
А радост бјеше душманину кратка

Тешке су жртве биле нашег рода,
Али без крви не ниче слобода,
Зато побједа више нам је слатка.

6. ПОЗДРАВ С НЕБА

О браћо наша!... Ви дјецо поносна
Земље нам дичне. Нема код нас бола.
Стигла је до нас вијест сад радосна
С бојишта љутог, са врх Брбањола.

Донијели је узорити лави
С киме се раме ви уз раме бисте;
Нека се ваше име слави
Што нас херојски, братски осветисте.

7. ПАЛИ ХЕРОЈИ

Соколи дични! Дјецо ових гора
Миле нам земље, за коју сте пали,
И за ствар општу... Неишти нас мона
Што се животе ваше жртвовали —

На олтар земљи, за спас браће наше;
Јер из те крви нашега прегнућа
Никнуће оно, чег' се многи плаше,
Никнуће сила српског ускрснућа.

Почин'те мирно, нек је слава вама
И покој нашој племенитој души!
За ваше жртве туга нас не гуши.

Вас земља крије, али не и тама,
Ваше се име у срцима блиста
К'о на Голготи разапетог Христа.

„Браник“

ЗАПИСИ

[Из дневника једног добровољца] Стање у нашој војсци је одлично. Гласовима као да Скадар не ће бити црногорски, овде нико не ће да верује. Ја сваки дан о томе слушам разговоре међу војницима. Сви они тврдо верују, да ће моћна Русија узети у заштиту интерес мале Црне Горе пред Европом и да ће Скадар бити црногорски. (На жалост, та се нада јуначких црногорских ратника у службенику Русију показује сада као *шаиша!* — Ур. »Бр.«) Тако дакле узећемо Скадар па нека дође ко хоће да га од нас узме! Боље је и овде цела Црна Гора изгине, него да се Скадар другоме да! — расућују војници у вече, поред ватрице. Не дај Боже, ако им се наде не оправдају и Скадар припадне пројектованој аутономној Албанији! Велико ће бити и страховито разочарање црногорског народа!

Ових дана, узевши са собом једног војника, лутао сам поред наших позиција и уцртавао у своју књижицу појединости утврђења на Тарабошу. На једном месту, пробија-

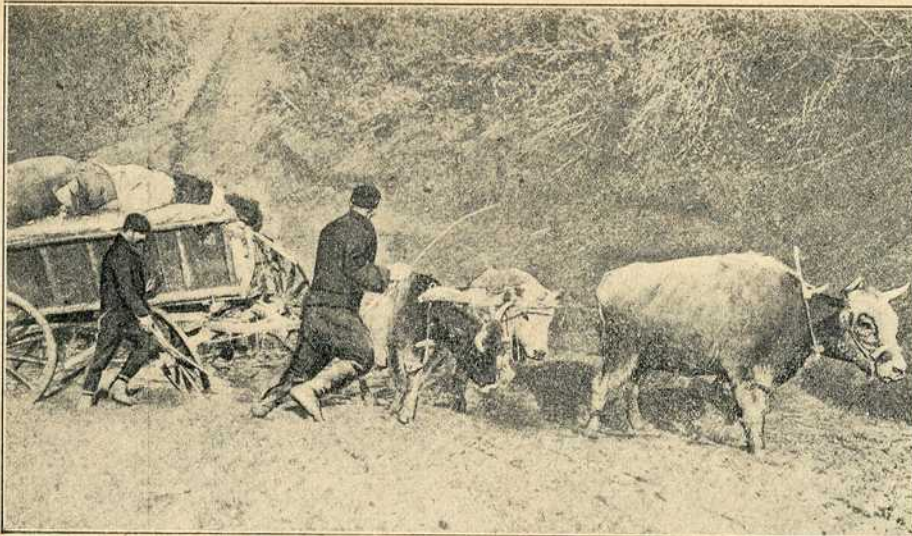
јући се кроз шипраг, кроз који протиче поточић, чујем пред собом лакеж паса и, заинтересовавши се, на кога пси лају, пођем у томе правцу. Прошавши мало, видим пола туцета одвратних, подивљалих, изгладнелих турских паса, који су остали без својих господара. Пси су били раздражени и при мом доласку су се разбегли.. Када сам пришао ономе, око чега су се пси гризли, видео сам — *мршвог Турчина*. Изглед леша је заиста био одвратан. Пси су оглодали све месо на лубањи несретног Турчина, а доња вилица се ваљала на једном кораку растојања од лубање; костију на обема рукама није било — пси су их одгризли и одвукли некуд; одело низамово на грудима и трбуху било је поцепано и пси су се, очигледно, мало час наклупили на утробу, али сам их ја омео у послу; из бочног цепа на блузи кукавног низама испала је лимена табакера, коју је просвирао куршум. Куршум је ударио право у срце.

Митар, који нас је пратио, приђе лешини, подигне са земље табакеру, коју је куршум пробио, подржи је у рукама, баца на старо место и окренувши се мени, рече: „Несрећан чољек би тај Турчин!“

Није ме интересовало, зашто је Митар Турчина сматрао за несретна. Да ли због тога, што је Турчин био сиромаш и имао бедну, кукавну лимену табакеру, коју је куршум тако лако могао да пробије! Да ли због тога, што га раније нико пре нас није приметио и укопао, те су му пси разглодали његово тело? Дошла ми је воља, да одмах ту, на месту, крај овог несретног леша, који су пси унаказили, искупим оне европске дипломате, од којих зависи, да ли ће

Ноћни поход српске војске

Српска неуморна комора пред Битољем

се рат прекинути, чије настављање (после »лондонских разговора«) сматрамо за највеће злочинство и у толико страховитије, што је бесмислено! Не знам, да ли сам у праву или нисам, али ја апсолутно нисам у стању, да схватим смисао продужењу рата! Никако не ћу ни покушати да схватим, зашто је потребно да овде на Балканском Полуострву изгине још хиљадама људи?! Јер, чини ми се, човек не мора бити ни пророк ни Бисмарк, па да предвиди, какав ће бити крај овог рату!

Тако сам размишљао посматрајући деш несрећног Турчина. Може бити да и није ред, да војник мисли то, што сам ја мислио; али изглед Турчина био је такав да човек над њим није могао имати никаквих веселих мисли.

После тога, дохвативши из торбе фотографски апарат, снимим несретног Турчина и решим се, да га укопам. То сам учинио помоћу свог пратиоца Митра, па сам зарео над Турчином гранцицу, као што сам видео, да чине муслимани на свежим гробовима својих сродника, док им се не подигне споменик од камена.

[Суди право]. Пре неки дан уђе у канцеларију председника битолске општине један омален, средњовечни човек. Одело му је било пола сељачко. Око и покрети му одавали су нашег паланчанина. Приђе право председникову столу и рече:

— Дobar дан, господине председниче! Дошао сам само да те видим и да ти честитам нову општину. Да Бог да сретно било! Само те једно молим: **Суди право!** Буди, молим те, правичан и благ према Турцима. *И они су наша браћа.* Бог је хтео да их потучемо, па баш зато

треба да будемо благи наспрам њих.

Председник га понуди да седне.

— Немам кад. Јуче сам дошао из Прокупља да видим свога сина. Хвала Богу, нашао сам га здрава и жива. Оставио сам му пара а сутра се враћам натраг. И ми смо до скоро били под Турцима. Памтим као данас, кад смо се ослободили. Каква је то разлика! Онда нас је било три брата, имали смо имања у вредности десетак хиљада динара. Данас ја сам стојим на 100.000 динара. Благословена је земља Србија! Ту се добро ради! Истина, пореза је велика, али се добро и зарађује. Мили се човеку живети. И код вас ће тако бити. Па какав је овај ваш Битољ? После Београда биће најлепша варош!

Председник га опет понуди да седне, али овај живахни човек поново одби.

— Немам кад. Видео сам ђенерала; био сам код г. начелника, па сам дошао и тебе да видим. То ми је доста, сад сам задовољан. Честитам ти још једном нову дужност и нову општину. Збогом!

Пође вратима и кад би на прагу, окрену се још једном.

— **Само суди право, председниче, буди једнак према свима!**

Одборник *Кирјако*, Грк по народности, који се десио код председника, засузи и потресено рече:

— Како су добри људи ови Срби!

— **Четири брата — четири бесмртника.**

Београдске »Вечерње Новости« јављају, да су у рату пали Тихомил, Срећко, Јован и Димитрије, синови Младена *Кузмановића*, из Букора у срезу поцерском. Милошево Поцерје је и овом приликом показало, да је пуно витеза и јунака. Никада није било Поцерје без јунака. А и како би било без јунака, кад народно

предање казује, да се на осојима Цера родио и сам Милош Обилић. Још и данас казује се, где су били двори Милоша Обилића. Ту је Милошева Вода и Милошев Камен. И у последњи су рат Поцерци полазили одушевљено. Испраћани су весело. Мајке и сцеви говорили су својој деци на растанку: »Досада сте, децо наша, служили нас, а сад идите у службу народу и Српству. Радујте се, што сте доживели, да можете поћи у помоћ потиштеној браћи. Радујте се, што ћете осветлати српски образ и на Косову и на Марици. Животе не жалите, јер се мора мрети а слађе је умрети на бојном пољу, него на свилоној и златној постељи!« Поцерци нису прилегали на земљу пред кишом турских танади, него су напред корачали као да за плугом иду. Поцерје не плаче, него се поноси жртвама својим. За палим јунацима се не носи црнина и не говори сузама, него поштовањем. И кад се поред домова њихових пролази, скида капа, јер се никада ниједни ратници нису за мањи број дана више проширили границе Србије на три мора као ови српски ратници сада.

[О предаји Јањине.] Још никакко нема појединости о борбама око Јанине, из којих би се могли разабрати прави разлози, који су Есадпашу натерали на предају своје велике војске и тврђаве непријатељу, који је опсео Јанину са свију страна, тако, да би она била одсечена од целог света, као што ни Скадар није баш сасвим церниран. Јанина је још увек има ла неколико отворених путева, помоћу којих би могла добијати храну, јер грчка војска бројно ни из далека није била тако јака, да би могла Јанину посве опколети, јер је ту и доста велико језеро и ако би грчка војска хтела Јанину сасвим затворити, како је бугарско-српска војска затворила Једрене, морала би бити кудикамо бројнија него што је било.

Тек доласком престолонаследника Константина, који је довео собом нове трупе које су имале велика искуства из македонских бојева, порасла је опет нада и грчка војска почела је водити праву опсаду Јанине. Задаћа грчких трупа од сада састојала се у томе, да спречавају турску посаду у испадању и да бомбардују утврђења систематски и непрекидно.

Грчка је војска била слабо спремна са артиљеријом; кад су Грци отпочели бојеве око Јанине, имали су само — три малена брдска топа! Тек после дугог времена добили су седамдесет добрих пољских топо-

Српски болничари и болничарке у паланачкој болници у Србији.

ва, помоћу којих су могли спречавати покушаје испада турске војске из тврђаве, али ни са овим није се могло ни помислити на какве операције против силних утврђења, наоружаних великим Круповим топовима највећег калибра. На послетку је дошло и осам великих опсадних топова и тек онда отпочело се са бомбардовањем спољашњих утврђења.

При овом бомбардовању, упорном сад против једног сад против другог њихова утврђења, Турци нису могли остати равнодушни, јер је пало много њихових топовија, али утврђења и батерије све једнако су се држала. Али грчки топови нису могли надвламати тешке Крупове топове. Осим тога био је један део јанинских утврђења најновије конструкције и одговарала су свима захтевима модерне технике како за напад тако и за одбрану. Многи ровови били су направљени из армираног бетона и више батерија било је добро маскираних по најновијим системима.

Не сме се сметнути с ума ни то, да су јанински Турци били одлични борци, као и они у Једренету и да су располагали одличним артиљеријским материјалом, тако, да је било мало њихових метака промашених. Добро су могли Турци већ због тога гађати, јер су могли још за време мира израчунати удаљеност између сваке тачке утврђења и њихових положаја. Турци су бацали на грчку војску само гранате, јер је била врло мршава њихова залиха шрапнела, који су нарочито способни да косе пешадију, која из низине напада. Па ипак су и гранате учиниле своје, јер су падале у грчке ре-

дове као киша и носиле међу њих смрт. Због жестоке турске одбране и због тога, што није имала довољно јаке артиљерије, грчка војска све до последњих дана није успела да заузме и задржи друго, до неколико висова, до којих нису допирали Крупови топови Есад-пашини. Прва мета грчке војске био је вис Бизани али ниједан њихов напад на њ није успео, иако је стајао много тешких губитака. Свако брдашце морала је грчка пешадија заузимати јуришем и водити тако очигледне борбе из дана у дан, примичући се све више и више главним турским утврђењима.

Грци су Јанину заиста заслужили, јер су пролили читаве потоке своје крви око ње.

[Српско јунаштво.] Кад је „Хамидија“ почела да бомбардује Медову, дошло је тамо и неколико Црногорки са својом децом, да обиђу своје мужеве. Како оне тамо, а гранате пошле да сипљу по луци и кућама. Два, десетогодишња дечака уплашише се тога — и узеше вриштећи да беже уз брдо.

— Натраг, дјецо! — плануше мајке и потрчаше за њима да их враће. Не брукајте свијетлога црногорскога образа!

И онда се уставеше сви на отворену пољу, док се „Хамидија“ и опет не удаљи!

Код једног нападаја на Тарабош Турци опасно ране 65 годишњег старца. Старац клону нешто, а онда се подиже, прихвати једну ручну бомбу и цолети спрам жица и Турака. Неће старац — завика — сам на онај свијет. И успе. Бомба разнесе део

жице и разбаца шанцем удове десетине Турака — али и старац паде, сав изрешетан турским танетима.

*

Чудо причају о једном тек осамнаестогодишњем детету. Један турски митраљез задавао је много јада Црногорцима на Великом Бардањолу и косио немилице њихове редове. А дете јунак, загна се сам на њ. Као чудом неким дотрча до њега — клонуо већ од рана ухвати га руком и сурва се њим заједно у провалију. Али сретан је умирао. Та знао је, да је читава војска гледала његово јунаштво.

А што не би Црногорац учинио, да га само гледају и похвале. И занимљиво је, да се у дањим окршајима нерадо сакривају иза заклона, а поготово не ће да гађају лежећи. Тако се — веле не види, ко је јунак. Тек у ноћи, када се не види јунаштво појединаца, хоће да легне и тако се очува.

*

Отац и три сина заједно наступају у јуршу на једно тарабошких утврђења. Један од синова паде. Отац се саже над њим, љуби га у чело и довикује другој двојци: хајдемо даље! Неколико корачаја — други син паде тешко рањен до очевих ногу. Отац застаде, сагледа рану и завеза, даде му парче хлеба из торбе — па и опет даље. И опет неколико корака — паде и старац. Није му дато било, да види смртну рану и трећег сина, који је пао мало даље од њега.

Ово је један случај од стотине. А данас можда нема куће у Црној Гори, која нема бар по један гроб у овом светом рату.

Корице

Кад се заврши издавање „Илустроване Ратне Кронике“ могу се од издавача добити дивот-корице. Чувајте све досадашње бројеве!

НОВ СРПСКИ

— оригиналан роман. —

КЊИЖАРА СВЕТ. Ф. ОГЊАНОВИЋА

почела је већ издавати роман
ЛЕГИЈА СМРТИ.

— Изишла је прва свеска. —
Цена свесци 10 потура.